

Det libyska inbördeskriget – en lägesuppdatering

Mikael Eriksson

Under 2016 har den säkerhetsmässiga utvecklingen i Libyen pendlat mellan hopp och förtvivlan. Under året har en ny enhetsregering kommit på plats i Tripoli och flera närmanden har skett mellan de politiska parterna i landet. Landet är fortsatt splittrat i två territoriella delar, med två parlament och tre regeringar. Samtidigt ser också den militära konfliktutvecklingen fortsatt mörk ut. Utmaningarna är flera och situationen blir sannolikt värre innan den på sikt kan börja ljusna.

Libyen har sedan Muhammed Gaddafis fall 2011 befunnit sig i ett politiskt och säkerhetsmässigt kaos. Den libyska staten har fallit samman och i dess ställe har en rad politiska och ekonomiska intressen kommit att konkurrera om makten i landet. I frånvaro av ett centraliserat statligt våldsmonopol har väpnade aktörer passat på att etablera sig politiskt och militärt. Under perioden fram till 2016 har läget i landet kontinuerligt förvärrats.

Konfliktens huvudparter

Den huvudsakliga konflikten i Libyen 2016 är den mellan landets västra och östra politiska block. I dessa block finns tre regeringar och två parlament.

I västra Libyen, med säte i huvudstaden Tripoli, finns sedan 2014 den *Allmänna nationella kongressen*. Kongressen har sitt huvudsakliga stöd bland inflytelserika politiska islamistgrupper och väpnade islamistiska stödmiliser. Kongressen har sedan 2014 utsett en *Nationell räddningsregering*, en skuggregering som inte stöds av det internationella samfundet.

Det politiskt och militära stödet till Allmänna nationella kongressen och Nationella räddningsregeringen utgörs sedan 2014 av koalitionen *Libysk gryning*. Vilka allianspartier som ingår i koalitionen har växlat över tid. Kopplat till Kongressen finns även stödorganet *Statens råd*, ett råd som inom ramen för FN:s medlingsansträngningar erkänns som ett rådgivande organ i den politiska förhandlingsprocessen.

Den mest framträdande gruppen inom Libysk gryning var länge *Misratamilisen*. Misratamilisen är idag en av de militärt sett starkaste grupperna i landet. Gruppen påverkar dels den militära dynamiken och dels riktningen för de politiska samtalen på nationell nivå. Sedan tidigt 2015 har milisen valt att stödja landets nya enhetsregering.

Enhetsregeringen, tillika presidentråd i Libyen, etablerades i början av 2016 som en framförhandlad lösning på konflikten mellan blocken. Den är att betrakta som en övergångsregering och ett resultat av en intensiv diplomatisk process ledd av FN.

Det östra blocket, baserat runt staden Tobruk i östra Libyen, styrs sedan 2014 av landets enda legitima parlament, *Representanthuset*. Representanthuset bröt sig ursprungligen loss från Kongressen i Tripoli 2014 då man ansåg att den infiltrerats av politiska islamister, såsom det *Muslimska brödrskapet*. Kopplat till Representanthuset är *Krisregeringen* med säte i Bayda.

Representanthuset har stöd bland sekulära krafter, federalister, enskilda klaner och affärsintressen. Vidare stöds den av delar av den tidigare libyska armén, liksom en rad miliser. Bland Representanthusets främsta militära uppbackare finns general Hafter. Han är primärt intresserad av att besegra landets konservativa islamister men har uppvisat mindre intresse för demokrati. Den väpnade oppositionen under Representanthuset samlas under namnet *Operation värdighet*.

Den libyska överenskommelsen

Ramverket för etablerandet av Enhetsregeringen fastslogs i den *libyska politiska överenskommelsen* i december 2016. Överenskommelsen var resultatet av intensiv politisk dialog mellan Allmänna nationella kongressen och Representanthuset under 2015. Överenskommelsen fastställde att den lagstiftande makten i landet skulle vila på ett tvåkammarsparlament. I denna utgör Representanthuset den huvudsakliga lagstiftande församlingen och andra-kammaren består framförallt av representanter ur den Allmänna kongressen. Kamrarna utgör därmed grunden

för landets lagstiftande församling medan Enhetsregeringen och Presidentrådet utgör den verkställande makten.

Representanthuset bär mandatet att godkänna Enhets-regeringen; utan dess godkännande förblir den en övergångsregering och i praktiken inte legitim. En viktig del i den politiska konflikten är att Enhetsregeringen fortsatt inte har godkänts.

Fram till augusti 2016 blockerades parlamentsledamöterna inom Representanthuset från att genomföra en omröstning om Enhetsregeringen. Bakom blockeringen stod framförallt en minoritet i parlamentet lojala med general Hafter. Orsaken anses vara en oro hos Hafter och dennes anhängare att en legitimering av Enhetsregeringen skulle innebära ett för egen del minskat politiskt inflytande.

När en omröstning till slut hölls, den 22 augusti 2016, valde ledamöterna att inte godkänna Enhetsregeringen. Av de 101 närvarande delegaterna röstade 61 emot och 1 för (med 39 röster nedlagda). För västmakterna, EU och FN – som investerat mycket prestige i Enhetsregeringen – var resultatet allt annat än önskvärt.

Voteringen mottogs internationellt ändå formellt som ett välkommet tecken på Representanthusets engagemang och legitimering av den libyska politiska processen. I hopp om ett framtida godkännande har Enhetsregeringens utlovat att en ny ministerlista ska utarbetas, med större utrymme för politiska röster från det östra blocket.

Trots omröstningens utfall har FN och flera centrala västmakter fortsatt insistera att Enhetsregeringen är en juridiskt legitim aktör och således utgör den exekutiva makten i Libyen. Kritiker menar däremot att den politiska processen har kollapsat och att landet står utan regering igen.

Flera bedömare menar även att Representanthuset i allt högre utsträckning utgör ett problem för landets stabilitet och därmed inte längre borde få spela en roll i den fortsatta politiska processen. Det konstateras bl.a. att Representanthuset inte sammanträder regelbundet, varför dess politiska legitimitet måste ifrågasättas.

Vidare har Representanthuset under 2015/2016 drabbats av flera avhopp. Vid sidan av den politiska konflikten mellan Enhets-regeringen i Tripoli och Representanthuset i Tobruk pågår militära konfrontationer på marken till stöd för respektive block. Det gör att Enhetsregeringen har svårt att visa sig regeringsduglig. Säkerheten i Tripoli är begränsad

och verkställandet av faktisk politik som når ut i landet är omöjlig. Detta har lett till omfattande frustration bland vanliga libyer.

Väpnade grupper i Libyen

Den politiska konflikten mellan landets tre regeringar och två parlament kan inte förstås utan att landets olika väpnade grupperingar och intressen tas i beaktande. Dessa grupper slåss för egna intressen och med skiftande allianser som bas.

Miliser

Raden av milsgrupperingar i Libyen är närmast oöverskådlig. Majoriteten av dessa föddes i samband med den s.k. arabiska våren då olika revolutionära grupper uppstod. 2011 uppskattades antalet stridande i landet till 300 000. Flera av dessa är idag fortfarande aktiva och ingår i olika milisgrupper, allianser av milisgrupper och allianser av allianser, till stöd för endera politiskt block. Miliserna är grundade på olika maktbaser, t.ex. familjeband, kopplingar till olika städer eller stadsdelar, affärsintressen, ideologiska eller religiösa intressen.

Det långsiktiga målet för Enhetsregeringen och det internationella samfundet är att förmå miliserna att lägga ned vapnen eller låta sig integreras i en statlig säkerhetssektor. I rådande säkerhetsvakuum är detta nästintill omöjligt. För närvarande finns ingen statlig säkerhetssektor att tala om. För att etablera en sådan krävs en legitim och fungerande regering i Tripoli.

Under 2016 är en av de större styrkeallianserna inom västblocket den mellan Enhetsregeringen och Misratamilisen. Då Enhetsregeringen inte har egna styrkor verkar Misratamilisen i praktiken som dess förlängda arm. Milisen består idag av ca 40 000 stridande, fördelade på runt 200 undergrupper varav 40 är större sammanslutningar.

Under våren och sommaren 2016 har Misratamilisen stärkt sin internationella legitimitet genom sitt deltagande i kampen mot *Daesh*. Milisen har fått stöd från bland annat USA och Storbritannien. Sedan en längre tid har Misratamilisen även erhållit externt stöd från länder som Turkiet, Qatar och Sudan.

Alliansgrupperingarna i västblocket har sedan 2014 haft som mål att bekämpa Tobruklojalisterna i östra Libyen, vissa etniska klaner i södra Libyen, liksom militärt inflytelserika miliser i bergstrakterna väster om Tripoli. De

primära motståndarna är således alla de krafter som stödjer general Hafter.

Mot de väpnade grupperna i västra Libyen står en rad väpnade miliser och klaner, inte minst landets näst starkaste milisallians, *Zintanmilisen*. Milisen ger omfattande stöd till general Hafter och dennes styrkor. Zintanmilisen vill i första hand bekämpa Misratamilisen och radikala islamistiska grupper (inklusive muslimska brödrskapet).

En viktig aspekt i analysen av de militära styrkeförhållandena är att Hafter och hans militära styrkor sedan 2011 erhållit externt stöd både från Egypten och Förenade Arabemiraten, men även andra Gulfländer, länder och grupper i Sahel samt Ryssland. Även Frankrike har stöttat Hafter militärt då generalen ses som viktig i kampen mot de väpnade islamisterna i landet. Även om Frankrike ingår bland de västmakter som politiskt backar Enhetsregeringen har landet valt att militärt gå på en annan linje än USA och Storbritannien.

Vid sidan av de två större milisgrupperna finns även en rad mindre milisgrupperingar som primärt bevakar lokala intressen. Här kan nämnas *Tripolis militära råd* (bl.a. tidigare medlemmar av *Libya Islamic Fighting Group*), liksom miliserna i Benghazi och Derna.

Religiöst väpnade intressen

De religiösa väpnade grupper aktiva i Libyen inkluderar terrorgrupperna Daesh, *al-Qaida i Islamska Maghreb* (AQIM), *De som skriver i blod brigaden* (Mua'qi'oon Biddam), *Ansar al Sharia Libyen*, *Boko Haram* och *Rörelsen för enhet och jihad i västra Afrika* (MUJAO). Av dessa utgör Daesh och AQIM det primära säkerhetshotet mot Enhetsregeringen, det libyska folket och det internationella samfundet. De andra grupperna är inte särskilt stora, även om de har kapacitet att göra stor skada.

Daesh är den militärt mest uppmärksammade gruppen i Libyen. Gruppen etablerade sin närvaro i Libyen i slutet av 2014 i samband med att dess ledare al-Baghdadi påkallade skapandet av ett islamskt kalifat i Cyrenaica i östra Libyen, Fezzan i söder, samt i Tripolitana (runt Tripoli). Daesh intåg i Libyen flyttade fram den radikala islamistiska agendan i landet och skapade en gemensam fiende för de västra och östra blocken. Detta förändrade den militära dynamiken i landet och fick konfliktblocken att närma sig varandra, åtminstone temporärt.

AQIM, med en utbredning över stora delar av Nordafrika och Sahel, är främst lokaliserad i de sydvästra delarna av Libyen. Gruppen har sedan årtionden utmanat flera regimer i regionen men har ofta mött konkurrens från lokala islamistgrupper och haft svårt att etablera sig. Organisationen har dock påkallat intresse och militärt ingripande från flera västmakter på grund av genomförandet av flera större terrorattentat och kidnappningar. AQIM anses inte ha någon betydande närvaro i Libyen. Det samma gäller Boko Haram som har sin huvudsakliga hemvist i Nigeria.

Terrorgruppen Ansar al-Sharia Libyen är väletablerad på flera platser i landet. Efter att ha lidit militära nederlag har gruppen ingått i lokala allianser i städer som Benghazi, Sirte och Derna. Flera anhängare bedöms också ha uppgått i Daesh samt i den väpnade islamistiska gruppen *Libyens Shuraråd*.

Territoriella intressen

Vid sidan av den nationella konflikten mellan väst och öst samt mellan de religiösa grupperingarna, finns en rad väpnade grupper som slåss för provinsiella intressen. Flera grupper ("federalisterna") anser att det finns historiska skäl att dela upp Libyen i autonoma provinser. Därtill slåss andra grupper för att kunna kontrollera naturresurser och viktig ekonomisk infrastruktur. Exempel här är *Cyrenaicas armé*, samt *Cyrenaicas skyddsstyrka*. Den inflytelserika *Oljeskyddsstyrkan* har kontrollerat oljeterminaler och infrastruktur i oljebältet i centrala Libyen i syfte att pressa olika statliga och privata aktörer på pengar. I september 2016 förlorade styrkan kontrollen av flera oljeterminaler till Hafter

Detta innebär att Oljeskyddsstyrkan tappat inflytande samtidigt som Hafter kommit att befästa sitt militära och ekonomiska inflytande i landet.

Internationella samfundets roll

Oförmågan att lösa utestående politiska frågor har tillåtit väpnade extremistgrupper att växa och skapat stor frustration i det internationella samfundet. Västmakterna, EU och FN har därför tryckt på för en snabb etablering av Enhetsregeringen på bekostnad av processens legitimitet. Den lokala förankringsprocessen har delvis gått förlorad och flera grupper relevanta för den långsiktiga hållbarheten

i avtalet exkluderats från den FN-ledda processen. Detta behöver åtgärdas för att Enhetsregeringen ska kunna etablera sig som en legitim regering.

Även om det politiska stödet från det internationella samfundet är tydligt riktat mot Enhetsregeringen är det militära stödet till konfliktens parter splittrat. Militärt utspelar sig externa staters nationella intressen som en realpolitisk maktkamp mellan ombud på marken. Libyen, liksom Mellanöstern och Nordafrika i stort, har kommit att bli en proxyarena för externa stater. I huvudsak handlar de externa intressena om kampen mot Daesh, migrationskrisen och en stabilisering av energiflödet.

Den regionala dynamiken har också stor påverkan på konflikten i Libyen. Till stor del handlar detta om politiskt islams roll och utbredning i Mellanöstern och Nordafrika. Kampen står där mellan de som vill se en utbredning av det muslimska brödrskapets politik, bl.a. Turkiet, Qatar och Sudan, och de som eftersträvar en mer återhållsam modell för islams roll i staten, exempelvis Förenade Arabemiraten och Egypten. Egyptens politiska och militära stöd¹ till östra Libyen och Hafter kan ses utifrån Kairos rädsla för att det Muslimska brödrskapet tillåts växa i det sönderfallande Libyen, något som kan påverka Egypten inrikespolitiskt.

Egypten är sannolikt det land som går längst i påverkan på konfliktdynamiken genom sitt stöd till lokala grupper men är på intet sätt unikt. Konflikten är i högsta grad pådriven av externa stater. En regional ansats är därför nödvändig för att nå fram till varaktig stabilitet i landet.

Utvecklingstendenser

Den säkerhetsmässiga utvecklingen i Libyen ser ut att bli värre innan den blir bättre. På det politiska planet står de östra och västra blocken långt ifrån varandra. På det militära planet går landet mot ökade stridigheter. Enhetsregeringen har haft svårt att etablera sig i Tripoli. Det folkliga missnöjet växer. Det enda positiva i den militära dynamiken är att de olika parterna tenderar att snabbt hamna i militära dödlägen som låser fast parterna i lokala maktbalanser. Hafters väpnade allians har på senare tid kopplat ett tydligare militärt grepp på marken. Misratamilisen har däremot lidit stora förluster mot Daesh. Det är inte osannolikt att

1. Det militära stödet uppges omfattar vapen (främst äldre ryska vapen), underrättelsestöd samt militärt agerande från luften och på marken (t.ex. i Benghazi)

Misratamilisen och Hafters styrkor är på väg mot en militär konfrontation.

I det maktvakuum som råder växer väpnade gruppers inflytande. Konfliktutvecklingen i landet tvingar västmakterna, EU och FN att fortsätta stödja Enhetsregeringen. Utan enhetsregeringen på plats har omvärlden ingen samarbetspartner och kan därmed inte kanalisera sitt stöd. Detta skulle begränsa den politiska processen och låta den militära dynamiken dominera den politiska. Utan stödet kommer även kampen mot den väpnade extremismen i landet att tappa fart.

Faller Enhetsregeringen kommer landets säkerhetsvakuum att bestå och Libyen fortsätter därmed utgöra en miljö där väpnad extremism frodas. Utan en allomfattande ansats från en legitim regering i Tripoli kommer de nationella humanitära utmaningarna fortsätta undergräva landets stabilitet. Detta gynnar på sikt varken det libyska folket eller dess grannar.

Mikael Eriksson

För mer läsning om Libyen se:

Eriksson, Mikael. *Säkerhetsfrämjande insatser i Libyen*. FOI Memo 5815, oktober 2016

Eriksson, Mikael. *Libyen och den militära kampen mot IS/Daesh*. FOI Memo 5816, oktober 2016